

Muuttamisen ja asuinalueiden merkityksistä

Laura Ansala

Muuttoliike on voimistuva ja monisyinen ilmiö, jonka erilaisia seurauksia nähdään lähes kaikkialla maailmassa. Kaupungistuminen, globalisaatio, turvattomuus ja ilmastonmuutos saavat entistä suurempia ihmisjoukkoja liikkeelle. Kasvavat muuttovirrat kaupunkien ja maiden välillä koskettavat tavalla tai toisella yhä useampia. Suomi ei ole tässä suhteessa mikään poikkeus. Suomeen vuosittain muuttavien ulkomaalaistaustaisten ulkomailla syntyneiden lukumäärä on yli kolminkertaistunut vuosina 1997–2017. Lisäksi vuonna 2017 Suomessa tehtiin noin kolmasosa enemmän kuntien välisiä muuttoja kuin 20 vuotta aikaisemmin (SVT 2019).

Väitöskirjan tutkimusartikkelit tarkastelevat eri näkökulmista, millaisia seurauksia muuttamisella ja erilaisilla asuinalueilla on muuttajille itselleen. Ensimmäinen artikkeli tarkastelee Suomessa muuttavia lapsia ja selvit-

tää, suorittavatko he toisen asteen tutkinnon todennäköisemmin, jos he ovat viettäneet lapsuusaikansa kunnissa, joissa heidän ikätoveriensa toisen asteen suoritusaste on korkea. Suomessa nuorten koulutustulemat vaihtelevat varsin paljon sekä asuinkunnan että perhetaustan mukaan siitä huolimatta, että moniin muihin maihin verrattuna koulujen väliset erot ovat Suomessa pieniä ja ylisukupolvinen liikkuvuus on korkea. Ei ole kuitenkaan itsestään selvää, johtuuko kuntien välinen vaihtelu kuntien itsensä ominaisuuksista vai heijastaako se kuntiin valikoituneiden perheiden ominaisuuksia. Koska toisen asteen suorittaminen on yhteydessä myöhempään työmarkkinamenes-tykseen ja syrjäytymisriskiin, on tärkeää ymmärtää, millainen rooli lapsuusajan asuinkunnilla on lasten myöhempien koulutustulemien kannalta.

Perustuu Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulussa 9.11.2018 tarkastettuun väitöskirjaan *Essays on the Economics of Migration and Geography*. Vastaväittäjänä toimi apulaisprofessori Albrecht Glitz Universitat Pompeu Fabra -yliopistosta ja kustoksena apulaisprofessori Matti Sarvimäki Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulusta. KTT Laura Ansala (laura.ansala@hel.fi) on erikoistutkija Helsingin kaupungin kaupunginkanslian kaupunkitutkimus ja -tilastot -yksikössä.

Tämän kysymyksen empiirinen analyysi perustuu Tilastokeskuksen paneeliaineistoon, joka sisältää tietoja lasten perhesuhteista, asuinkunnista ja lukuisista sosioekonomisista taustatekijöistä heidän koko lapsuutensa ajalta. Analyysissa on keskeistä huomioida perheiden epäsatunnainen valikoituminen eri kuntiin. Valikoitumisen taustalla voivat olla esimerkiksi vanhempien tavoitteet tarjota lapsilleen parhaat edellytykset menestyä koulutuksellisesti ja työelämässä. Tämänkaltaisen havaitsemattoman valikoitumisen sivuuttaminen voi johtaa valikoitumisharhaan arvioidessa lapsuusajan asuinkuntien mahdollisia vaikutuksia.

Harhan poistamiseksi vaikutus estimoidaan perheen kiinteiden vaikutusten mallissa. Estimointi perustuu vuosina 1988–1993 syntyneiden, vähintään kerran lapsuusajanaan kuntien välillä muuttaneiden sisarusten otokseen, ja hyödyntää samaan perheeseen kuuluvien sisarusten välistä vaihtelua. Eri-ikäiset sisarukset voivat asua osia lapsuusajastaan eri kunnissa, ja kohdata samassakin kunnassa suoritusteeltaan erilaisia ikätovereita. He voivat myös asua kunnissa eri pituisia aikoja. Tämä on syytä huomioida, jos kunnan mahdollisen vaikutuksen suuruus riippuu siellä asutun ajan kestosta.

Perheen kiinteiden vaikutusten malli vakioi sisaruksille yhteiset muuttumattomat perhetehtäjät, joten mallissa estimoitu asuinkuntien vaikutus on niiden suhteen harhaton. Vaikutus voi kuitenkin vaihdella merkittävästikin erilaisissa perheissä kasvaneiden lasten välillä. Epäsatunnainen valikoituminen, eri asuinalueilla vietetyn ajan kesto ja vaikutusten heterogeenisyys ovat kaikki keskeisiä, mutta usein toisistaan irrallaan käsiteltyjä näkökulmia naapurustovaikutuksia koskevassa tutkimuskirjallisuudessa (Aaronson 1998; Harding ym. 2011;

Chetty ja Hendren 2018). Artikkelin kontribuutio on ottaa ne huomioon yhdessä ja samassa empiirisessä kehikossa.

Kun perheiden epäsatunnaisesta kuntiin valikoitumisesta aiheutuva harha eliminoidaan, 10 prosenttiyksikköä korkeampi toisen asteen suoritusaste lapsuusajan asuinkunnissa kasvattaa lasten omaa todennäköisyyttä suorittaa toisen asteen tutkinto 20-vuotiaaksi mennessä 1,9 prosenttiyksiköllä. Vaikutus on voimakkaampi lapsilla, jotka kasvavat sosioekonomisesti heikommassa asemassa olevissa perheissä. Vaikutus ei näytä heijastavan muutoksia lasten omassa perhetilanteessa, asuinkuntien välisiä sosioekonomisia eroja, tai alueellisia eroja kouluttautumisvaihtoehtoissa tai koulutuksen tuotossa. Todetun vaikutuksen taustalla voi kuitenkin olla useita muita sosiaalisia, taloudellisia ja institutionaalisia tekijöitä.

Väitöskirjan kaksi muuta tutkimusartikkelia tarkastelevat maahanmuuttajia. Näistä esseistä ensimmäinen on yhteistutkimus Matti Sarvimäen ja Olof Åslundin kanssa. Siinä on tarkasteltu maahanmuuttohistorian roolia aikuisten maahanmuuttajien työllistymisessä ja myöhemmässä työmarkkinaintegraatiossa Suomessa ja Ruotsissa. Maaparina Suomi ja Ruotsi on kysymyksen kannalta kiinnostava, sillä maat ovat melko samankaltaisia taloudellisilta ja yhteiskunnallisilta ominaisuuksiltaan sekä työmarkkinainstituutioiltaan, mutta niiden maahanmuuttohistoriat ja etnisten verkostojen laajuus poikkeavat toisistaan huomattavasti. Suomen ja Ruotsin vertailukelpot ja yksityiskohtaiset työnantaja-työntekijäaineistot antavat ainutlaatuisen mahdollisuuden tarkastella maahanmuuttajien ensimmäisiä työpaikkoja ja sitä, kuinka niiden etninen segregatio ja muut ominaisuudet ennustavat sekä välittömiä että myöhempiä työmarkkinatulemia.

Empiirinen analyysi koskee 18–60-vuotiaita maahanmuuttajia, jotka saapuivat Suomeen ja Ruotsiin aikuisiällä ja asuivat näissä maissa vuosina 1990–2010. Heidän työllistymisensä ja ensimmäiset työpaikkansa ovat Suomessa ja Ruotsissa ominaisuuksiltaan varsin samankaltaiset. Työllistyminen tapahtuu pääasiassa matalan ansiotason maahanmuuttajavaltaisiin toimipaikkoihin. Erityisesti työllistyvän kanssa samalta lähtöalueelta kotoisin olevat kollegat ja esimiehet ovat näissä toimipaikoissa yliedustettuina, verrattuna tilanteeseen jossa maahanmuuttajat valikoituisivat ensimmäisiin työpaikkoihinsa satunnaisesti. Työpaikkojen etnisen segregaaation voimakkuus kuitenkin vaihtelee merkittävästi maahanmuuttajaryhmien välillä, ja se on voimakkaampaa myöhemmin saapuneiden maahanmuuttajien keskuudessa.

Suomi ja Ruotsi ovat maahanmuuttajien kohdemaina yhtäläisiä myös siinä, kuinka maahanmuuttajien ensimmäisten työpaikkojen ominaisuudet selittävät heidän välittömiä ja myöhempiä työmarkkinatulemiaan. Esimerkiksi aloitusansioden ja kollegoiden lähtöalueen välinen yhteys on molemmissa maissa epälineaarinen. Maahanmuuttajilla, joiden ensimmäisillä työpaikoilla samataustaisten kollegoiden osuus on hyvin pieni tai hyvin suuri, on matalammat aloitusansiot kuin maahanmuuttajilla, joiden työpaikoilla tämä osuus on keskitasoa. Toisaalta samataustaisen esimiehen alaisuuteen työllistyvillä maahanmuuttajilla on korkeammat aloitusansiot, pitkäkestoisemmat ensimmäiset työsuhteet ja korkeammat myöhemmät ansiot kuin maahanmuuttajilla, joiden ensimmäinen esimies kuuluu kantäväestöön.

Etnisten verkostojen keskeistä merkitystä korostavan tutkimuskirjallisuuden valossa olisi voinut odottaa, että etnisen taustan ja segregaaation rooli maahanmuuttajien työmarkki-

naintegraatiossa olisi ollut erilainen Suomessa ja Ruotsissa (Munshi 2003; Edin ym. 2003; Colussi 2015; Dustmann ym. 2016). Ruotsissa etniset verkostot ovat rakentuneet selvästi kauemmin ja ovat siten laajemmat ja moninaisemmat kuin Suomessa. Osittain tästä syystä on myös todennäköistä, että Suomeen ja Ruotsiin saapuvat maahanmuuttajat ovat havaitsemattomilta ominaisuuksiltaan varsin erilaisia. Suomen ja Ruotsin työmarkkinat eivät kuitenkaan ole identtisiä, vaikka samankaltaisia piirteitä jakavatkin. Näistä eroista huolimatta maahanmuuttajaryhmien erilaiset työllistymis- ja assimilaatioprosessit suhteessa toisiinsa sekä yhteydet ensimmäisten työpaikkojen ominaisuuksien ja eri työmarkkinatulemien välillä näyttäytyvät näissä maissa hyvin samankaltaisina. Nämä yhtäläisyydet tukevat hypoteesia siitä, että maahanmuuttajien etninen segregaaatio ja työmarkkinaintegraatio ovat prosesseja, joissa maahanmuuttohistorialla ja etnisten verkostojen laajuudella on vain rajallinen rooli.

Väitöskirjan kolmas tutkimusartikkeli on yhteistutkimus Ulla Hämäläisen ja Matti Sarvimäen kanssa. Siinä tarkastellaan maahanmuuttajien lasten integroitumista suomalaisen yhteiskuntaan kouluttautumisen, rikollisuuden ja lääkkeiden käytön näkökulmista. Kansainvälisessä vertailussa Suomi näyttäytyy tasa-arvoisena maana, joka tarjoaa erilaisille asukkaalleen verrattain yhtäläiset mahdollisuudet menestyä yhteiskunnassa. Ei ole kuitenkaan selvää, että tähän tähtäävät toimenpiteet saavuttavat yhtäläisesti kaikki heikommassa asemassa olevat.

Artikkelin kontribuutio maahanmuuttajien lasten integraatiota tutkivaan kirjallisuuteen on tutkia samalla empiirisellä menetelmällä laajaa tulemien kirjoa, joista useimpia ei ole aiemmin tutkittu suomalaisessa kontekstissa

(Kilpi-Jakonen 2011; Dustmann ym. 2012; Matikka ym. 2015; Salmi ym. 2015). Analyysi hyödyntää useita rekisteriaineistoja ja perustuu 20 prosentin satunnaisotokseen vuosina 1967–1990 syntyneistä henkilöistä. Analyysin kohteena ovat vuosina 1975–1985 syntyneet henkilöt, joiden pärjäämistä tarkastellaan heidän saavutettuaan 23 vuoden iän.

Suomalaistaustaisiin lapsiin verrattuna maahanmuuttajien lapset kouluttautuvat keskimäärin vähemmän, tulevat todennäköisemmin tuomituksi rikoksesta ja käyttävät vähemmän lääkkeitä varhaisen aikuisuuden saavutettuaan. Eritaustaisten lasten väliset erot kuitenkin muuttuvat huomattavasti, kun lasten sosioekonominen tausta ja asuinalue vakioidaan estimoinneissa. Esimerkiksi OECD-maista ja entisen Neuvostoliiton alueilta saapuneiden vanhempien lapset eivät kouluttaudu sen vähempää tai saa sen enempää rikostuomioita kuin perhetaustaltaan samankaltaiset suomalaistaustaiset lapset, ja he itse asiassa osallistuvat samankaltaisia suomalaistaustaisia lapsia todennäköisemmin korkeakoulutukseen. Perhetaustan vakioinnista huolimatta suuria eroja jää kuitenkin muilta alueilta saapuneiden maahanmuuttajavanhempien lasten ja suomalaistaustaisten lasten välille. Reseptilääkkeiden käytön kohdalla perhetaustan vakiointi vain kasvattaa kaikkien maahanmuuttajaryhmien eroa suomalaistaustaisiin lapsiin.

Todettuja eritaustaisten lasten välisiä eroja voidaan tulkita monin tavoin. Yksi mahdollisuus on, että eroja havaitaan siksi, että suomalaiset instituutiot eivät tavoita maahanmuuttajataustaisia lapsia – etenkin köyhemmistä maista tulevia – yhtä hyvin kuin suomalaistaustaisia. Maahanmuuttajataustaisilla voi olla vähemmän tietoa suomalaisesta koulutus-, terveydenhuolto- ja oikeusjärjestelmästä tai vä-

hemmän halukkuutta käyttää hyvinvointipalveluja kuin suomalaistaustaisilla. Vaikka kuvailevan analyysin tulokset ovat linjassa tämän alustavan hypoteesin kanssa, niiden perusteella ei voi sulkea pois muita vaihtoehtoisia selityksiä. Tämä edellyttäisi lisäselvityksiä soveltuvien tutkimusasetelmin ja -menetelmin.

Väitöskirjan kolme tutkimusartikkelia muuttamisen ja erilaisten asuinalueiden merkityksistä pureutuvat kukin omalla tavallaan kysymyksiin mahdollisuuksien tasa-arvosta. Onko suomalaislapsilla yhtäläiset edellytykset kouluttautua riippumatta heidän asuinpaikastaan? Onko maahanmuuttajien lapsilla samat mahdollisuudet kuin muillakin hyötyä Suomessa tarjotuista julkisista palveluista? Mitkä ovat aikuisten maahanmuuttajien mahdollisuudet työllistyä ja kuinka prosessi vaikuttaa heidän edellytyksiinsä menestyä suomalaisessa yhteiskunnassa? Näihin kysymyksiin liittyvälle jatkotutkimukselle ja politiikkatyölle on tarvetta. Siihen näiden artikkeleiden perusteelliset analyysit tarjoavat vankan tietopohjan. □

Kirjallisuus

- Aaronson, D. (1998), “Using Sibling Data to Estimate the Impact of Neighborhoods on Children’s Educational Outcomes”, *The Journal of Human Resources* 33: 915–946.
- Chetty, R. ja Hendren, N. (2018), “The Effects of Neighborhoods on Intergenerational Mobility I: Childhood Exposure Effects”, *The Quarterly Journal of Economics* 133: 1107–1162.
- Colussi, T. (2015), “Migrant Networks and Job Search Outcomes: Evidence from Displaced Workers”, IZA Discussion Paper No. 9339.

- Dustmann, C., Glitz, A., Schönberg, U. ja Brücker, H. (2016), “Referral-Based Job Search Networks”, *The Review of Economic Studies* 83: 514–546.
- Dustmann, C., Frattini, T. ja Lanzara, G. (2012), “Educational Achievement of Second-Generation Immigrants: An International Comparison”, *Economic Policy* 27: 143–165.
- Edin, P.A., Fredriksson, P. ja Åslund, O. (2003), “Ethnic Enclaves and the Economic Success of Immigrants-Evidence from A Natural Experiment”, *Quarterly Journal of Economics* 118: 329–357.
- Harding, D., Gennetian, L., Winship, C., Sanbonmatsu, L. ja Kling, J. (2011), “Unpacking Neighborhood Influences on Education Outcomes: Setting the Stage for Future Research”, teoksessa Duncan, G. J. ja Murnane, R. (toim.), *Whither Opportunity? Rising Inequality, Schools, and Children’s Life Chances*, Russell Sage Foundation Press: 277–296.
- Kilpi-Jakonen, E. (2011), “Continuation to Upper Secondary Education in Finland: Children of Immigrants and the Majority Compared”, *Acta Sociologica* 54: 77–106.
- Matikka, A., Luopa, P., Kivimäki, H., Jokela, J. ja Paananen, R. (2015), “The well-being of eight-year and ninth-year pupils with an immigrant background – School Health Promotion Study 2013”, National Institute for Health and Welfare Discussion Paper 6/2015.
- Munshi, K. (2003), “Networks in the Modern Economy: Mexican Migrants in the US Labor Market”, *Quarterly Journal of Economics* 118: 549–599.
- Salmi, V., Kivivuori, J. ja Aaltonen, M. (2015), “Correlates of Immigrant Youth Crime in Finland”, *European Journal of Criminology* 12: 681–699.
- Suomen virallinen tilasto (SVT) (2019), Muuttoliike [verkkojulkaisu], Tilastokeskus, <http://www.stat.fi/til/muutl/index.html> (haettu 30.5.2019).